

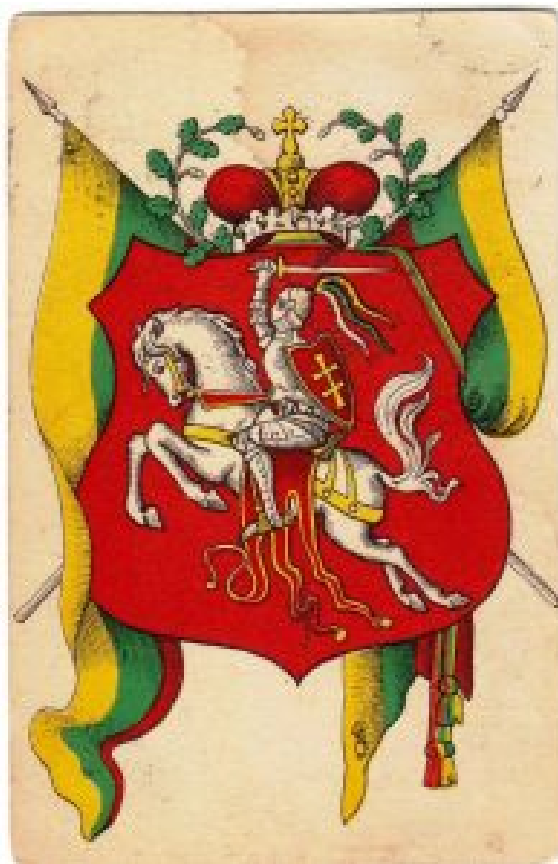
Koks Lietuvos kultūros vaidmuo Europoje?

Daiva TAMOŠAITYTĖ

Ar išliks Lietuva be etninės kultūros? Pasaulio kultūrų ir civilizacijų studijos rodo, kad išlieka tik tos tautos, kurios nepraranda savo prigimtinės kultūros, ją plėtoja. Kad ir kokie nauji sluoksniai gultųsi ant esamo pagrindo, tas pagrindas yra etninių bruožų visuma, išgryninta ir pasiekusi sutelktą dvasinį pavidalą per daugybę amžių – tai tautosaka, įvairūs mitai, apeigos, etinis kodeksas, tikėjimas. Lietuviai, būdami viena seniausių indoeuropiečių tautų, bet išlaikę beveik nepakitusią senąją gimtąją kalbą, papročius, turtingiausią Europoje liaudies muziką ir instrumentariją, dainyną, gamtą tausojančią pasaulėžiūrą – pamiršta, kad tuo reikia didžiuotis, su savo tradicine aukštąja kultūra supažindinti kitas Europos ir pasaulio šalis, nes tik tuo esame įdomūs. Nuvykę į svečias šalis juk irgi pirmiausia ieškom, kuo tauta yra savita. Tik nacionalinė kultūra skiria mus iš kitų, ir tik ji yra garantas, kad neišnyks valstybė.

Mados praeina, bet kas nors turi rūpintis ir nuolat priminti, kas esame ir vardan ko esame. Kad paveldėtos medžiaginės ir dvasinės vertybės niekur nedingo, bet turi būti toliau ugdomos, nes pasaulis ir žmogus juda evoliucijos spirale į kuo aukštesnį sąmoningumą. Visada siekiant to tikslo kilo ir tebekyla sunkumų, ir visada tą tikslą, kuris tautą daro visavertę ir gyvenimui suteikia prasmę, reikia ginti, kaip ginklu reikia ginti valstybę. Muziejinė kultūra yra jau mirusi, nors dar vertinga kaip aidas praeitų dienų ir jų didybės. Be gyvo etninio paveldo neišlieka jokia kultūra. Pirmiausia ji nesukuria nieko universalaus, visuotinio, nes nebeturi kuo remtis, o paskiausiai tik mėgdžiodama svetimas formas anksčiau ar vėliau nuklysta ir nunyksta.

Vytis, 1921 m.

Lietuviškumas net savo nekaltomis buitinėmis formomis, sakyčiau, yra hermetiškas fenomenas, nes jis išsikibęs į pirmapradi šventžodžių ir šventų daiktų srautą, kuris kažkada buvo platus kaip Nemunas ar Dunojus. Toks pasaulis ne tik archajinis ir kartu antlaikinis, laike ir erdvėje jis itin subtilus ir pažeidžiamas, todėl jam reikia ypatingos globos bei apsaugos nuo tiesioginio sąlyčio su profaniškuoju pasauliu. Tam reikia atkurti vyčio kodeksą, kurį suprantu kaip tam tikrą apsauginį kordoną - ne tiek reguliariąją kariuomenę (ši yra matomiausia išraiška), kiek aiškiai išreikštą, visuose tarptautiniuose forumuose ginamą valstybinės poziciją, jog papročių ir tabu visetas yra sukurtas kaip apsauginis kultūrinis sluoksnis nuo globalių skersvėjų. Kalbant apie papročius, svarbiausi tautose yra vestuvių ir laidojimų papročiai. Vestuvių apeigos yra labai modernizavęsi, o laidotuvių - pradeda nykti, keisti formas. Nepalankiai žvelgiu į neseniai paplitusią madą deginti palaikus ir urnas su pelenais statyti kolumbariumuose. Tai visai ne tas pat, kaip senovinis baltų degintinis kapas, kada palaikai būdavo deginami individualiame lauže, laidojami išlikę kaulai ir velioniui vertingi daiktai, net žirgai. Iš tokių kapų kaip ir iš laidojimų karste ateities archeologai galėtų nustatyti labai svarbius mūsų gyvenamojo laikotarpio artefaktus. O šiuolaikiniai „osvencimai“, krosnys, degina serijiniu būdu iki pat

plėnių. Nieko iš to nelieta, o ir mitologiniu bei teologiniu požiūriu tokia greita naika nėra teisinga ar naudinga sielai.

Aukštaitės vilnietės merginos tautiniai drabužiai ir aukštaičių vestuvių muzikantai lamzdelininkai. Nuotraukos iš leidinio Mikalina Glemžaitė, „Lietuvių tautiniai drabužiai“, Vilnius, 1955

Skirsnemunėje mirusius jaunuolius į kapines palydėdavo raiteliai. 1941 m., J. Statkaus nuotr.. „Skirsnemunė“, Diemedžio leidykla, Vilnius, 2013.

Kitas labai sparčiai asimiliuojantis faktorius yra nutautėjimas per mišrias kalbas ir santuokas. Didelės tautos labai prižiūri šį procesą, kad jis neviršytų tautos galimybių, kad ji išlaikytų specifinį genetinį paveldimumą, gimtosios kalbos ir kultūros, ypač ankstyvojoje aplinkoje, kodą. Tai – materialiausias, gyvybiškai svarbiausias aspektas, kuris tarp lietuvių visame pasaulyje taip pat pasiekęs nenormalią persvarą. Šiuo atžvilgiu išpūdinga Japonijos laikysena, suderinanti savastį su moderniomis priemonėmis, kurios visada paklūsta vidiniams tautos poreikiams ir neretai nukonkuruoja Vakarų kultūrą jos pačios ginklais. Nors japonai nesimaišo su kitomis tautomis, atmeta svetimas religijas bei kitokias pamatines invazines formas, niekas jų blogais vardais nevadina, o priešingai – gerbia už sąmoningumą. Lietuviai ir japonai turi labai daug bendrų bruožų: panašų estetinį pasaulio suvokimą, pomėgį dailinti ir tvarkyti, gražinti savo aplinką. Tačiau tai ir yra puiku, jog ta pati intencija laikosi ant etninės kultūros, savitos pasaulėžiūros ir pasaulėjautos pagrindų, ir sukuria savitas formas.

Skirsnemunės styginių instrumentų orkestras apie 1930 m. G. Galbuogio nuotr. „Skirsnemunė“, Diemedžio leidykla, Vilnius, 2013

Europos Parlamentas yra ta vieta, kur susitinka įvairios kultūros, kur diskutuojama apie nacijų ateitį ir kur dera priminti savo tautos laimėjimus bei kovoti už jų pripažinimą.

Dažnai lietuviai žmogaus teisių atžvilgiu buvo pirmieji tuo metu, kai Europoje

vyravo žemesnio rango visuomeniniai santykiai. Istorikų uždavinys būtų surinkti tuos pažangius laimėjimus (ne tik garsųjį Lietuvos Statutą) į vieną visetą ir pateikti kaip atspirtį tolesniam Lietuvos tobulinimui. Tie laimėjimai gali tapti pavyzdžiu ir kitoms Europos šalims, todėl svarbu atskirti ne tik tai, kas lietuviams yra svetima, nepriimtina, net pražūtinga, bet ir tai, kas mus daro stiprius ir vienintelius. Net neabejoju, kad yra sričių, kuriose Europos orkestre galime griežti pirmuoju smuiku. Lietuviai supranta, kad visos partijos yra savarankiškos ir vienodai svarbios, idant toks kūrinys, kaip Europos Sąjunga, suskambėtų darniai ir galingai. Sakyčiau, kad disonansas, kurio nūdien netrūksta, yra toks laikinas reiškinys, kuris ne tik muzikoje, bet ir tautų bendrabūvyje visuomet ieško išrišimo.

Ansamblių vakaras Kalnų parke, 2018 m.

Dainų diena Vingio parke, 2018 m.

Triukšmingumas, savęs demonstravimas, perdėjimas, agresyvumas ir apskritai nesakingumas – ne mūsų bruožai, išmokti. Lietuviai išsiskiria taikumu, santūrumu, jų kultūra, meninė pajauta yra kamerinė ir poetiška, niuansuota, subtili, su daugybe atspalvių, švelni, sutelkta. Tai – mūsų šiuolaikinio lietuviškumo kodas. Jis gerai atsispindi tautos papročiuose, su gamta romiai suaugusiame gyvenimo būde, sodo metaforoje. Sukurtas vientisas ir tobulas savy kosmosas, visata, kurį kaip mikrokosmosas, atskira dalelė atkartoja posakis, posmas, audinio raštas, melodija, potėpis, gamtovaizdis, architektūra. Tai būdinga visai nacionalinės reikšmės kultūrai. O visa, kas šiurkščiai griauna grožio ir teisybės, santarvės ir kuklumo ženklų pažymėtą natūralią lietuvių savijautą, yra laiko šiukšlės, kurias teks nubraukti.

Lietuviškas paprastumas yra lietuviui įgimta savybė, bet labai apgaulinga. Tai reiškia, kad savimonė atmeta nereikalingas, perteklines būties ir saviraiškos formas. Yra tokia ašinė pajauta, kuri savaime atmeta visa, kas atrodo dirbtinai, nenatūraliai ir dėl tos priežasties juokingai ar nevertai. Trumpai kalbant, per tūkstančius metų buvo pakankamai laiko, kad lietuvių tauta perprastų ir

įgyvendintų pagrindinius dieviškosios visatos sąrangos dėsnius kultūriniam ir bendruomeniniam gyvenimui taip, kaip juos suprato.

Lietuviški dainynai

Svarbu surinktų dorybių neišbarstyti, o pasidalinti jomis su kitomis tautomis.

Kokia lietuvių kalbos reikšmė Europai? Pirmiausiai ir būtiniausiai svarbu pabrėžti, kad lietuvių kalba yra gyvas reiškinys, ne seniai pražuvęs archeologinis artefaktas, apčiuopiamai rodantis Europai jos šaknis. Tyrinėjant tautas ir pasaulį, vykdant plačios apimties antropologijos tyrimus, filologija yra nepakeičiamas ir bene pats svarbiausias mokslas. Baltistika yra net ne europinės, o pasaulinės reikšmės užmojis ir reiškinys, todėl jį reikia nešti kaip vėliavą mūsų lauke, nuolat kalbėti apie lietuvių kalbos unikalumą ir būtinybę ją išsaugoti, tyrinėti, plėsti studijas, nes daug dalykų apnešta laiko dulkėmis arba iš viso netyrinėta. Baltų kalbos yra atrama ginantis nuo piktų ir pavyzdžių nedraugų, kurie ne vieną amžių stengėsi sunaikinti jos iškilumą ir net patį egzistavimą, perrašinėti etnografinių žemių vietovardžius ir vandenvardžius, tikrinius vardus. Neįtikėtina, bet tam tikru mastu tai vyksta ir nūdien pačioje Lietuvoje. Tai rodo, kad gimtoji mūsų kalba neatsiejama nuo valstybingumo, o jos garsus skambėjimas – nuo kovos su nutautinimu. Mes negalime laukti, kol ateis diena, kai europiečiai apraudos lietuvių kalbos netektį kaip prūsų ar kitų giminingų kalbų žūtį. O iš lietuvių kalbos yra ko kitiems mokytis, ją verta gerbti ir laikyti po apsauginiu įstatymų sluoksniu kaip unikalią vienintelę išlikusią tokio senumo, turtingumo, lankstumo ir grožio gyvają indoeuropiečių kalbą. Būtina atlietuvinti visa, kas buvo nulietuvinta. Tai gražiai aprašė poetas Sigitas Geda, jam skirta mokslinė monografija „Pasaulinės kultūros lietuvinimas“, jam atminti seniau surengta mokslinė konferencija „Sigitas Geda: pasaulinės kultūros atlietuvinimas“.

Reti leidiniai, dėlionė vaikams

Lietuvių kalba verta išskirtinio statuso kaip nelygstama vertybė, ir turime pasiekti, kad šis statusas būtų įtvirtintas visuose Lietuvos, ES šalių ir

UNESCO dokumentuose.

Per keletą tūkstantmečių mes, seniausi iš gyvųjų Europą apgyvendinusių palikuonių, Europai davėme daug kur pradžia, kultūrą, kalbą kaip ištakas šakoms nuo kamieno šakotis. Duodame neatlygintinai ir dabar. Tačiau būti nuolat nusavinamais donorais nieko negaunant mainais nėra stiprumas, o mažų mažiausiai lengvabūdiškas švaistymasis ištekliais, kurie nėra begaliniai. Kada neįtvirtiname viešajame diskurse savo tautos pasiekimų, juos savinasi kiti. Tai maždaug ir vyksta porą šimtmečių. O kai tavo istoriją ir kultūrą nuslepia ar net išvagia iš tavęs paties, jas perkelia į kaimynų daržą, ir tada jau būna labai sunku nugincyti autorystę. Apmaudu, jog šis procesas II Respublikos metu, tai yra, nūdien, ne tik nesustojęs, bet ir pagreitėjęs su pačių istorikų ir kitų švietimo sferoje dirbančių neusivokiančių asmenų pagalba. Tai natūraliai kelia klausimą, kad galbūt Europai ar pasauliui mūsų, tokių silpnų, bailių, kompleksuotų ir nesugebančių apginti savo svarbiausių kultūros stulpų, vargu ar reikia.

Ir tikrai niekas nevažiuos specialiai į Vilnių suvalgyti naujos rūšies hamburgerio ar pamatyti nežinia iš kur atsiradusių alpakų. Japonas nevažiuos čia skanauti sušių, o italas – picos. Kodėl siūlome net vabzdžių racioną, lyg būtume kinai? Juk dar Donelaičio laikais nevalgėme net keptų varnų, moliuskų ir varlių! O virtuvę turime senovinę, sveiką ir savą. Čia važiuoja turistai pamatyti ko nors išskirtinio. Bet jeigu visos durys atlapotos tarsi sakytume: imkite visa, ką turime geriausia, net gyvybinius resursus, tada paprasčiau nevargti kelionėse, o tą nesaugomą gerą pasisavinti – tiek mūsų išteklius, žaliavas, tiek intelektą ir darbo jėgą. Tokia žiauri darvinistinio verslumo logika.

Lietuviški patiekalai. J. Uginčienė, „Močiutės vaišės“,
Mokslas, Vilnius, 1985

Kultūra visada susijusi su mąstymu, filosofija, pasiektomis žmogiškumo aukštumomis. Mūsų uždavinys būtų Europai sugrąžinti jos žmogiškumą. Lietuvių kultūrai, o ir bet kuriai kitai, kuri remiasi tikėjimo, dvasinėmis tiesomis ir jų įdiegimu į bendruomenės gyvenimą, yra svetimas ir nepriimtinas aukos ir žiaurios konkurencijos principas, žiauresnis net už gyvūnų elgseną, kada žmogus verčiamas gyventi po vieną, kovodamas tik už save. Tai – išplėstinės ir paskui branduolinės šeimos išardymas, demokratizacijos ir visuotinio Vakaruose

išplitusio individualizmo padarinys. Visiškai neįgyvendinamas uždavinys, nes žmogus yra socialinė būtybė. Visos nelaimės, neviltis, vienatvė ir išvykimas iš Tėvynės yra tiesiogiai susiję su pamatinių aukštesniųjų bendrabūvio formų susilpnėjimu ar prievartiniu nunykimu.

Lietuvis kaip niekas kitas yra įaugęs į savo gimtąją aplinką, paveldą, šeimą, tos šeimos užsiėmimus, profesinį lauką, tai yra jis atgimsta ne į tuščią vietą, o jo būsimo gyvenimo profesija esti tam tikro natūraliai išmokto, paveldėto kultūros baro tąsa. Dar daugiau, ji susijusi su tokia filosofine ir religine kategorija, kaip pašaukimas. Žmogus ne šiaip sau imasi meno, amato, verslo – jis tai daro, nes tai yra jo, jam tai geriausiai sekasi, apie tai jis svajoja nuo vaikystės, tai yra įdomu ir daro jo gyvenimą visavertį. Jo aplinka – proseneliai ir seneliai, tėvai, artimesni ir tolimesni giminaičiai, vaikai, bičiuliai, kolegos – kartu ilgai ir kantriai mezgą tą santykių tinklą, vadinamą kultūra ir jos tęstinumu. Bet pažiūrėkime, kas vyksta Lietuvoje prieš žmonių valią: ateina svetimi, nešini įsakymais, ir sukuria tokį darbo kodeksą, kuriame kultūra – ne šio pasaulio dimensija. Bet kuris pilietis (išskyrus tą, kuris tą įsakymą vykdo) tampa nudvasintu sraigteliu ir jį galima bet kuriuo gamybos momentu pakeisti. Pašaukimas, elgesio kultūra, per kelias kartas natūraliai klostęsis jau aprašytas sudėtingas darbo ir kūrybinių santykių erdvėlaikis yra išardomi akimochu, kada daug metų tobulinęs specialistas be jokių jo padėties vertų paaiškinimų gali būti atleistas, tai yra, būti išspjautas į filosofinę nežinomybę, egzistencinę prarają, nutraukiančią ne tik kultūros, paveldo, emocinius ryšius su objektu ir subjektais, bet galop ir gyvybinę socioveiksnių sąveiką. Kas iš principo turi teisę pamindamas prigimtines teises pašalinti žmogų iš jo pašaukimo erdvės, nutraukti jo tobulėjimą, jo asmenybės tapsmą? Galiausiai atimti ne tik pragyvenimo šaltinį, bet ir gyvenimo prasmę ir būties džiaugsmą? Viską suardyti? Nuasmeninta sistema tokiais atvejais veikia nežmoniškai. Lietuvis turi savo suvokimą, jis turi sukūręs savitarpio pagalbos ir pagarbos mechanizmus. Niekas neturi teisės jo Tėvynėje elgtis su juo kaip su žemesnės rūšies būtybe, nereikšminga ir pakeičiama. Niekas negali pakeisti prarastos originalios būties. Todėl ir čia, ir diasporoje būtina tvirtinti lietuvių pasaulėžiūrai būdingus atraminius taškus, išsaugančius jo žmogiškąją vertę.

Lietuvis turi teisę gyventi pagal LR Konstitucijoje įtvirtintas nuostatas. Niekas negali jo žeminti jokia pagrindu. Kultūra, kaip švietimo išdava, yra jo gyvenimo būdas ir tikslas, ji turi būti prieinama visiems lietuviams visame pasaulyje, o jos puoselėjimas ir šaltinis visada buvo ir liks Lietuvos valstybė.

Tai žinia, kurią būtina nenuilstamai transliuoti ES ir visose šalyse, su kuriomis yra užmegzti diplomatiniai, ekonominiai ir kiti svarbūs ryšiai, siekiant, kaip teigiama pagrindiniame valstybės dokumente ir kituose aktuose, būti ir išlikti amžinai.

pasauliolietuvis.lt

„Pasaulio lietuviai ir Lietuva“

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

